

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

28.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
2. CİLT

29 MAYIS – 2 HAZİRAN 2006
ÇANAKKALE

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayın No : 3079-2
Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No: 121-2

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Birnur KORAL
Dr. Haydar DÖNMEZ
Mahmut AKPINAR

Kapak ve Uygulama
Suna HÖKENEK

ISBN: 978-975-17-3244-6 (2. Cilt)
978-975-17-3242-2
ISSN: 1017-7655

Kapak Fotođrafı: *Sebastiana LAGONA*
Kyme, 2004

Not : Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIğI
DÖSİMM BASİMEVİ
ANKARA-2007

İÇİNDEKİLER

Ebru PARMAN, Canan PARLA, Muradiye BURSALI Eskişehir (Merkez Karacaşehir Köyü) Karacahisar Kalesi 2005 Yılı Kazı Çalışmaları	1
Geoffrey SUMMERS Kerkenes Projesi 2004 ve 2005	13
Jürgen SEEHER Boğazköy / Hattuşa 2004-2005 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları	27
Gürcan POLAT, Yasemin POLAT, Kahraman YAĞIZ Antandros 2005 Yılı Kazıları.....	43
R. R. R. Smith, Christopher RATTÉ Aphrodisias 2005	63
Abdüsselâm ULUÇAM Hasankeyf Kazıları 2005	73
Klaus SCHMIDT Göbekli Tepe Excavations 2005	97
Sevil GÜLÇUR, Yücel KİPER Güvercinkayası 2005 Yılı Kazısı Ön Raporu	111
Nur BALKAN-ATLI, Ludovic SLIMAK, Steven KUHN, Fazıl AÇIKGÖZ Kömürcü-Kaletepe Paleolitik Dönem Kazıları, 2005	125
Süheyla DEMİRCİ, Erksin GÜLEÇ, İsmail ÖZER, Cesur PEHLEVAN, Ayhan YİĞİT, Ferhat KAYA, Cem ERKMAN 2005 Yılı Sivas/Hayranlı-Haliminhanı Kazısı	141
Semiha YILDIZ ÖTÜKEN 2005 Yılı Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı	157
Remzi YAĞCI Soli/Pompeopolis 2005 Yılı Kazıları.....	175

Güven BAKIR, Yaşar ERSOY, Hüseyin CEVİZOĞLU, İlkan HASDAĞLI 2005 Yılı Klazomenai Kazısı	185
Thomas MARKSTEINER, A. KONECNY und mitarbeiter Bericht Der Grabungskampagne in Limyra 2005.....	203
Tayfun YILDIRIM, İsmet EDİZ 2005 Yılı Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlık Kazısı	211
Friedrich KRINZINGER Ephesos 2005	223
Recep MERİÇ, Ali Kâzım ÖZ, Aygün EKİN MERİÇ, Serdar AYBEK, Eda GÜNGÖR 2005 Yılı Metropolis Kazıları	243
Eylem ÖZDOĞAN, Heiner SCHWARZBERG, Mehmet ÖZDOĞAN Kırlareli Höyüğü 2005 Yılı Çalışmaları	253
Stuart CAMPBELL, Elizabeth CARTER Excavations at Domuztepe, 2005	269
Yutaka MİYAKE 2005 Yılı Diyarbakır İli, Salat Camii Yanı Kazısı.....	283
Rüçhan ARIK Kubad Abad 2005 Yılı Çalışmaları	295
Aykut ÇINAROĞLU, Duygu ÇELİK 2005 Yılı Alaca Höyük Kazısı	305
Marc WAELKENS Report on the 2005 Excavation and Restoration Campaign at Sagalassos	317
Ömer ÖZYİĞİT 2005 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları	341
Nicolò MARCHETTI The 2005 Joint Turkish–Italian Excavations at Tilmen Höyük	355

G. Kenneth SAMS, R. Brendan BURKE, Andrew L. GOLDMAN Gordion, 2005	365
Bedri YALMAN 2005 Yılı Tiyatro Kazısı	387
Andreas FURTWÄNGLER Didyma 2005	405
Ayla SEVİM, Cesur PEHLEVAN, Ayhan YİĞİT, Pınar Gözlük KIRMIZIOĞLU 2005 Yılı Çankırı Çorakyerler Kazısı	419
Christoph BRIESE, Maria Berg BRIESE, Poul PEDERSEN Investigations in Halikarnassos 2004–2005	437
Jesus Gil FUENSANTA, Eyyup BUCAK, Eduardo CRIVELLI, Hasan KARABULUT, Herbert SAUREN, Petr CHARVAT, Rafael MOYA The Tilbes Project Resarch in 2005: Surtepe Höyük Excavations	457
Fikri KULAKOĞLU 2005 Yılı Gaziantep Kalehöyük Kazıları	471
Tunç SİPAHİ, İsmet EDİZ 2005 Yılı Boyalı Höyük Kazısı	481
Felix PIRSON Pergamon – Yeni Araştırma Programı ve 2005 Yılı Çalışmaları	493
Guido ROSADA Tyana/Kemerhisar: Gli Scavi 2005	513
Aliye ÖZTAN, Fazlı AÇIKGÖZ, Süleyman ÖZKAN, Merih C. EREK, Benjamin S. ARBUCLÉ 2005 Yılı Köşk Höyük Kazıları Raporu	529
Aliye ÖZTAN 2005 Yılı Acemhöyük Kazıları	549

Eugenia EQUINI SCHNEIDER Elaiussa Sebaste – Report of 2005 Excavation Season	561
Hans LOHMANN The Discovery and Excavation of the Archaic Panionion in the Mycale (Dilek Dağları).....	575
Ahmet A. TIRPAN, Bilâl SÖÇÜT Lagina ve Börükçü 2005 Yılı Çalışmaları	591
Mehmet ÖZSAİT 2005 Yılı Harmanören (Göndürle Höyük) Mezarlık Kazısı	613
Volkmar VON GRAEVE 2004–2005 Milet Çalışmaları	625
Ramazan ÖZGAN 2005 Yılı Knidos Kazıları	649
Isabella CANEVA, Gülgün KÖROĞLU, Kemalettin KÖROĞLU, Tülay ÖZAYDIN Mersin Yumuktepe Höyüğü 2005 Yılı Kazı Çalışmaları	669
Marie-Henriette GATES 2005 Season at Kinet Höyük (Yeşil-Dörtyol, Hatay)	685
Peter JABLONKA 2005 Yılı Troia Kazı Sonuçları	701
Nurettin YARDIMCI Harran 2005 Yılı Kazıları	717
Christine KEPINSKI, Fatma BULGAN Research at Tilbeshar in 2005 City from the Early and Middle Bronze Ages	733
Crawford H. GREENEWALT Sardis: Archaeological Research and Conservation Projects in 2005	743

LAGİNA VE BÖRÜKÇÜ 2005 YILI ÇALIŞMALARI

Ahmet A. TIRPAN*

Bilâl SÖĞÜT

Lagina Hekate Kutsal Alanı ve Börükçü Mevkii'ndeki 2005 yılı kazı ve restorasyon çalışmaları Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü arasında yapılan protokole bağlı olarak yıl boyu devam etmiştir. Temmuz ve Ağustos aylarında Lagina Hekate Kutsal Alanı'nda, gelecekte yapılması düşünülen restorasyona yönelik olarak çizim ve restitüsyon çalışmaları yapılmıştır. Börükçü kazılarında yaz dönemi boyunca Temmuz ve Ağustos aylarında uzmanlar, öğrenciler ve işçilerden, kış dönemi boyunca ise uzmanlar ve işçilerden oluşan ekipler tarafından çalışmalar yürütülmüştür. 2005 yılı kazı çalışmaları Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Döner Sermaye İşletmeleri Merkezi Genel Müdürlüğü ve TKİ Güney Ege Linyitleri İşletmesi Müessesesi Müdürlüğü tarafından maddî olarak desteklenmiştir. Ekipte Selçuk ve Pamukkale Üniversiteleri başta olmak üzere, 7 ayrı üniversiteden uzman ve öğrenci yer almıştır¹.

* Prof. Dr. Ahmet A. TIRPAN, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Konya/TÜRKİYE.

Yrd. Doç. Dr. Bilâl SÖĞÜT, Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Denizli/TÜRKİYE.

1 Prof. Dr. Emin Erdem, Doç. Dr. Mehmet Meder, Yrd. Doç. Dr. Asuman Baldıran, Yrd. Doç. Dr. Abuzer Kızıl, Yrd. Doç. Dr. Yasemin Er, Uzman Murat Aydaş, Arş. Gör. Coşkun Daşbacak, Arş. Gör. Tunç Sezgin, Arş. Gör. Makbule Ekici, Arş. Gör. Zafer Korkmaz, Arş. Gör. Zehra Satar, Arş. Gör. Zeliha Gider, Arş. Gör. Aytekin Büyükközer, Arş. Gör. Banu Dönmez, doktora öğrencisi Emre Okan; yüksek lisans öğrencileri Halime Aslan, Hacer Turan, Nihal Kürüm, Şenay Öcal, Vildan Konaç, Seda Akarsu, Laika Hamza, Güneş Girgin; Konservatörler Pınar Yiğit ve Özlem Yurtgüven; Restoratör Nuray İlik; Arkeologlar Haluk Yalçınkaya Ahmet Öztürk, Adil Eker, Metin Aydın, Eren Karakuş, Azime Ergen; Arkeoloji, Sanat Tarihi, Mimarlık, Resim, Seramik ve Restorasyon Bölümü öğrencileri Ümit Yıdırım, Önder Marangoz, Hatice Öztürk, Ali İmran Akan, Arzu Aydın, Derya Üzer, Elif Gülşen, Didem Tekinay, Uygur Ezel, Mehmet Çöndür, Mehmet Cemil Kaşka, Oğuzhan Saylam, Coşkun Bilgi, Pakize Küsmez, Murat Şonkür, Mustafa Düzenli, Mustafa S. Kolağasıoğlu, Güzin Özkan, Görkem İnarşan, Gülay Çağlayan, Oktay Dumankaya, Sevgi Gürdal, Selda Özdemir, Merih Doğan, İsa Aydoğdu, Şavaş Altun, Selen Metin, Nurten Aksoy, Ayşe Öztoran, Yaşar Ağar, Mahide Açıkbaş, Nilüfer Öcal, Emel Gerçek, Gülcan Karabulut, Abdullah Taş, Okan Bediz, Tuğba Arslan, Burcu Öner, Hande Ceylan, Hande Önder, Merve Demirbaş, Sibel Kırcı, Selçuk Kaya, Neşe Öztürk, Burcu Kartal, Nesime Özdemir, Okan Oruç, Ahmet Karık, Evşen İnanç, Sercan Kulâ, Mevlüde Bikir, M. Tuncay Özdemir, Savaş Durnagözü, Metin Sığın, Ali İmran Akan, Özkan Serçeci, Murat Çakıroğlu, Birdal Çine, Sedat Köse, Pakize Küsmez, Cumhuriyet Yakut, Hüseyin Bildirici, Pelin Göktepe, Mehmet N. Çiçek, Selda Özdemir, Mehmet Kütük, Tamer Güler, Emek D. Yıldız, Kadir Kavuk, Nazan Kaygusuz, Fadime Filizoğlu, Hasan Y. Şen, Gülem Göğebakan, Özkan Aslan, Serdar Dinçer, Selçuk Çaprak, Yakup Hiçdurmaz, Didem S. Koçak, Huriye Bişgin'den oluşmuştur. Tüm ekip üyelerine teşekkür ederiz.

Bakanlık temsilcileri olarak; Eskişehir Müzesi'nden Mehmet Katkat, Ankara Etnografya Müzesi'nden Nejat Atar, Isparta Müzesi'nden Behçet Süzen, Muğla Müzesi'nden Hakkı Alhan, Konya Karatay Müzesi'nden Mahmut Altuncan ekibimize katılmışlardır.

1 LAGİNA HEKATE KUTSAL ALANI STOASI'NDA YAPILAN ÇİZİM VE RESTİTÜSYON ÇALIŞMALARI

Zeliha GİDER²

Lagina Hekate Kutsal Alanı ve çevresinde uzun süreli kazı çalışmaları yapılamadığı için, daha önceki yıllarda kazısı yapılan alanlarda, restitüsyon çalışmalarına başlanmıştır. Bu yıl da imkânlar ölçüsünde kutsal alanda kısa süreli kazılar yapıp çizimlere devam edildi.

2005 yılında öncelikle kutsal alanın sınırlarını belirleyebilmek için *peribolos* duvarının izlenebildiği yerlerden noktalar alınmış ve bunlar elektronik ortama aktarılmıştır. Böylece ilk kez 1892 yılında Edhem Bey tarafından çıkarılan vaziyet planı güncellenmiş, yapıların konumu ve birbirleri ile ilişkisi net olarak görülebilmektedir.

Bunun yanı sıra, kutsal alanın çevresinde bulunan ve yazıtlarda da adı geçen *stoda*³, kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. İlk olarak kutsal alanın dört bir yanını çevreleyen stoaların boyutları ve plan tipi belirlenerek vaziyet planına yerleştirilmiştir. Yapının cephe düzenlemesini belirleyebilmek amacı ile 2004 yılı kazı sezonunda başlayan mimarî elemanların kataloglanması çalışmalarına devam edilmiştir. Bu proje kapsamında öncelikle bugüne kadarki çalışmalar sırasında bulunan ve envanter numarası verilen mimarî elemanlar ele alınmış, bunların çizimleri yapılarak elektronik ortama aktarılmıştır. Ancak envanter numarası olan malzemelerin, stoanın mimarî düzenlemesi ile ilgili soruların cevabında ve restitüsyon çalışmasında yetersiz kaldığı görülmüş, bu nedenle de Batı ve Kuzey Stoa'da yüzeyde görülen mimarî elemanlar fazla

2 Arş. Gör. Zeliha Gider, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Denizli TÜRKİYE.

3 C. Diehl- G. Cousin, "Inscriptions de Lagina", BCH 11, 1887, 145-163, no: 63; M.Ç. Şahin, Die Inschriften von Stratonikeia, IK 22.1, Bonn, 1982, 67, no: 668.

olduğu için bir kısmı, Doğu ve Güney Stoa'ya ait olanlar az olduğu için tamamı kataloga dahil edilmiştir. Bunun yanı sıra, Turgut Kasabası'nın merkezinde yol kenarlarında ya da evlerin bahçelerinde bulunan Dorik malzemeler de kataloga alınmış, böylece kutsal alan ve çevresinden toplam 152 mimarî elemanın katalog bilgileri elektronik ortama aktarılmıştır⁴. Bunlardan 129'unun stoaya ait oldukları belirlenmiştir. Ön cephenin restitüsyon önerisinin hazırlanmasında mevcut malzemelerden yararlanılmış ve eksik olan mimarî elemanların tamamlanmasında ise Vitruvius'un modüler sistemine başvurulmuştur.

Tüm bu çalışmalar sonucunda Lagina Hekate Kutsal Alanı'nı çevreleyen stoalardan Batı Stoa'nın I şekilli, tek nefli, tek katlı; birlikte planlanan Kuzey, Doğu ve Güney Stoa'nın, U şekilli, tek nefli, tek katlı plan tipinde inşa edildiği anlaşılmıştır. Batı Stoa'nın ön cephesinde, kutsal alanda düzenlenen törenler için oluşturulmuş 11 basamaklı, diğer cephelerde ise üç basamaklı bir alt yapı söz konusudur. Stoa'nın tüm cephelerinde Dor düzeni tercih edilmiştir⁵. Dorik mimarî elemanların tamamında Helenistik Dönemde Pergamonlu mimarlar tarafından yaygınlaştırılan İonik etki görülmektedir⁶.

2 BÖRÜKÇÜ KAZISI

Börükçü Mevkii'ndeki yüzey araştırmaları, arazi taramaları ve kazılar, kutsal yolun hem doğu, hem de batısındaki alanlarda devam etmiştir. Ön çalışmalarla mimarî ve buluntu tespit edilen tüm alanların kazıları yapılmıştır. Toplam 22 ayrı alanda tespit edilen ve sondaj numarası verilerek kazılan alanların haricinde, 127 mezarda çalışma yapılmıştır.

2.1 Batı Yamacı Çalışmaları

Bu yönde Klasik Döneme tarihlenen iki mezarın haricinde (Resim: 2-3), bazı mimarî kalıntılar ortaya çıkarıldı. Üst alanlarda muhtemelen su yapısı olan ve duvar kalıntılarının haricinde herhangi bir buluntu ele geçirilmemiş

4 Z. Gider, *Lagina'daki Dor Mimarisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2005.

5 Stoa'nın cephe düzenlemesi ve mimarî elemanlarının özellikleri ile ilgili detaylı bir yayın, hazırlık aşamasındadır.

6 Bu etkinin yayılımı ve mimarî uygulamaları ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz.Z. Gider, *Lagina'daki Dor Mimarisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2005, 94–102.

olmakla birlikte, duvar örgü tekniklerine göre Helenistik Dönem ve öncesine ait olabileceğini düşündüğümüz iki yapı kalıntısına (05BS01 ve 05BS02) rastlanmıştır. Bunların her ikisinin de eğimli olan doğu ve güney duvarlarının kalıntıları ortaya çıkarıldı. Bu duvarlar zemindeki beyaz toprak içinden yükselmekteydi. Özellikle iç kısmın düzenli yapılmış olması, yakın çevresinde başka bir yapı kalıntısına da rastlanmaması, bunların tekli yapılar olduğunu ve su deposu olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu şekli ile kalıntıların her ikisi de suların toplandığı kaynak yapıları olmalıdır.

İki yapı arasında en güzel işçiliğin görüldüğü yer, 1 numaralı (05BS01) su yapısıdır. Daha fazla duvar kalıntılarının tespit edildiği bu su yapısında, duvarların yönleri takip edildiğinde, batı yönü doğal zemine yaslanmış olmalıydı. Duvar örgülerinin dış yüzlerinin işçiliklerinin kaba olması, duvar dış yüzlerinin toprak ile dolu olduğunu göstermektedir. İç yüzleri daha itinalı ve düzgün bir şekilde inşa edilmiş ve güneydeki duvarın kuzey yönü, zeminden yukarı doğru basamaklandırılmıştı (Resim: 4). Bu basamaklar normal insan ölçülerine göre biraz fazla olmakla birlikte, depodaki suyun alçalıp yükselmesine bağlı olarak yapının zeminine inip çıkmak için kullanılmış olmalıdır.

Kutsal yolun hemen üst terasında yapılan sondaj kazısında (05BS03) kuzey-güney yönünde, 5 odalı olarak inşa edilmiş bir yapı ortaya çıkarıldı (Resim: 5). Duvar kalıntılarında çok az taş malzeme bulunduğu için yapının taş döşek üzeri kerpiç duvar örgülü olduğu ve ancak günümüze sadece alttaki taş örgüsünün kaldığı düşünülmektedir. Yapı içinde bulunan yuvak taşı, yapının düz dam örtülü olduğunu göstermektedir. Yapının kuzey bölümünde yer alan A, B ve C odaları, gösterdikleri işçilikler ve buluntular doğrultusunda, esas yaşam alanları olmalıdır. Çünkü bu mekânlarda ele geçirilen buluntulardan, ahşap mimarî ile ilgili olanların haricindeki demir ve seramik malzemelerin tamamı, günlük kullanıma yönelik eşyalardır. Büyük bir ihtimalle güneyde kalan ve kış ayları için daha sıcak bir ortamın oluşturulduğu D ve E mekânları ise hayvan barınakları olarak kullanılmıştı. Bu şekli ile plan olarak, küçük bir çiftlik yerleşim alanı izlenimi veren yapının, mimarî, seramik ve demir eserlere göre Osmanlı Dönemine ait bir ev olduğu anlaşılmaktadır. Bu alandaki ev kalıntılarının son zamanlara kadar devam ettiği daha önceki yüzey incelemelerinde de tespit edilmişti.

Bu yıl açığa çıkarılan yapının bir alt terasında, kutsal yolun hemen batı kenarında, yakınında bir su kuyusunun da bulunduğu bir başka yapının (04BS10) kazısı 2004 yılında yapılmıştı. Böylece batı yamacında, kutsal yol kenarında tespit edilen iki çiftlik yerleşimi oldu. Bunlar uzun süre ulaşım yolu olarak kullanım gören kutsal yolun yakınına inşa edilmiş, birbirlerinden ayrı, fakat birbirleriyle yakın ilişkileri olan tekli yapılardır.

2.2 Doğu Yamacı Çalışmaları

Kutsal yolun doğusunda, doğuya doğru yükselen terasta farklı döneme ait yapılar tespit edilip, kazıları yapılmıştır. Bu bölüm Börükçü'de toplu yapıların bulunduğu ve 2003 yılından bugüne kazıların yapıldığı alanın güney yarısını oluşturmaktadır. Burada alt seviyelerde, hafif bir doğal yükseltinin güneyinde, yatay düzlemde aynı seviyede hatların olduğu kuzey-güney yönlü teraslar vardır. Bu teraslarda, bazılarının planları tam çıkarılabilen yapılar belirlenmiştir. Topografik şekle bağlı olarak biraz değişmekle birlikte, bu alanın kuzeyinde de teraslar devam etmektedir. Çalışmanın yapıldığı güney kesimdeki kazılar sonucunda; Arkaik, Klâsik, Helenistik ve Roma Dönemlerinde kullanılmış olan, mezarlar ile işlik ve atölye ya da bir diğer ifadeyle Antik Dönemin sanayi alanı belirlenmiştir.

Eğimli yamaç, kutsal yoldan itibaren teraslara yerleştirilen yapılar ve bunların arasında ulaşımı sağlayan yollar ile kendini ön plana çıkarmaktadır. Yapılar, yollar arasındaki teraslara kuzey-güney yönlü olarak yerleştirilmiştir. Yamaç teraslarla düzlenmiş olmakla birlikte, terasların kendisi de ayrıca doğuya doğru yükselmektedir.

2.2.1 Yollar

Doğuyamacında, alttan yukarı doğru, teraslar arasındaki bağlantıyı sağlayan iki yol tespit edilmiştir. Yollardan birisi doğu-batı yönünde yapılara bağlı olarak yumuşak kıvrımlar yaparak doğuya doğru dik olarak yükselmektedir. Diğeri ise daha kuzeyde, kuzeybatı-güneydoğu yönünde yatay olarak yukarı doğru çıkmaktadır⁷.

7 Batı yamacında bulunan benzer yol kalıntısı için bkz. A. A. Tırpan-B. Söğüt, "Lagina ve Börükçü 2003 Yılı Çalışmaları", 26. Kazı Sonuçları Toplantısı-1, 2005, 372-373.

1. Yol

Bu, doğu-batı yönünde, genişliği fazla olmayan ve dik rampaların olduğu kısımları basamaklandırılmış bir yoldur. Basamaklı ve genişliğinin az olması, yolun sadece yayalara hizmet veren geçişler olduğunu göstermektedir. Eğimli yamaçta dik rampaların basamaklarla çıkıldığı yol, 1,90 m. genişliğindedir (Resim: 6). Bugün çoğu kısımlarda sökülmiş olmakla birlikte, topografyanın dik olduğu 05BS06 numaralı sondaj alanının güneyinde, açık bir şekilde görüldüğü gibi, zeminleri taş döşelidir. Özellikle yolun güney kenarındaki duvarların altında kalan ve bazı yerlerde orta kısımlarda da görülen büyük boy döşeme blokları, yol döşemesini çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır. Basamak genişlikleri ve yükseklikleri, buldukları topografik duruma göre değiştiği için farklıdır. Basamaklar 0,08-0,23 m. yüksekliğinde ve 0,35-0,80 m. genişliğindedir.

Yolun her iki kenarında orta ve büyük boy taşlardan örülen duvarlar devam etmektedir. Bu duvarların gerisinde ayrı ayrı bölümler olarak duvarlarla sınırlandırılmış mezar alanları bulunmaktadır (Resim: 7). Bu alanlardaki mezarların bazıları tek başına ve bir bebek mezarı büyüklüğünde, bazıları ise yetişkin bireylerin ölçülerine uygun ikiden fazla mezarlardır.

Bu yol yapıldıktan sonra, muhtemelen Helenistik Dönemde daraltılmış ve yol genişliği 1,30 metreye düşmüştür. Önceden orta ve büyük boy taşlardan inşa edilen yol kenarı duvarları küçük boy taşlardan toprak harçlı olarak yapılmıştır. Bu yeni yolun kenar duvarların korunan yüksekliği 0,96 m. civarındadır. Daraltılmış yolun güney kenarında, duvar altında, zemin seviyesinde 0,10-0,16 m. genişliğinde ve 0,12-0,16 m. yüksekliğinde döşeme vardır.

2. Yol

2. yol, 1. yolun kuzeyinde, kuzeybatı yönden gelip güneydoğu yöne doğru, hafif bir eğimle yukarı çıkmaktadır. 1. yoldan daha büyük olan bu yolun genişliği 3 m. civarında ve orijinalde doğal zemin üzerinde taş döşemeli olarak yapılmıştır. Kuzeybatı yönde alt seviyelerin kazısı yapılmadığı için, bu bölümde tam şeklinin nasıl olduğu bilemiyoruz. Ancak daha önce en alt terasta kutsal yolun hemen doğusunda güneybatı yöne doğru devam eden bir yol tespit

edilmişti. Bu yol 2. yolun alt seviyelerdeki bölümüne ait olmalıdır. Gelecek yıllarda yapılacak ara bölüm kazılınca bu kesinlik kazanacaktır. Kazılan bölüme göre, 2 numaralı yolun 1 numaralı yola doğru devam ettiği kesindir. Bunların birleşme noktası tam bulunamamış olmakla birlikte, 2 numaralı yol üst seviyelerde IV. terasta 1 numaralı yol ile birleşiyor olmalıdır.

2.2.2 Teraslar

Kutsal Yol Kenarı

En altta kutsal yolun doğu kenarında, doğu-batı yönlü ve girişi kutsal yola bakan bir çeşme yapısı tespit edilip kazısı yapıldı. Bu çeşme inşa edildiğinden kutsal yolun kenarında, yol ile aynı seviyede ve önünde yola kadar geniş bir mekâna sahipti. Zemininde bulunan seramiklere göre Arkaik Dönemde kullanılmış olduğu kesindir. Daha sonra ön bölümündeki basamaklar yapılmaya başlanmış ve kaynak suyu bir künk sistemi ile yol kenarına kadar götürülmüştü. Belirli bir zaman sonra seviye dolmaya devam edince ya da künkler kullanılmaz olunca, künkler iptal edilmiş ve ön bölümü kapalı, içine merdivenle inilen, kaynağın batı yönü, çevresi duvarlarla çevrili mekânların olduğu bir yere dönüştürülmüştü. Ancak en son hâlinde seviyesi yoldan oldukça yüksek bir noktaya ulaşmıştı. Böylece çeşme yapısı Arkaik Dönemden başlayıp Roma İmparatorluk Dönemine kadar uzun bir süre kullanılmış olmalıdır. Çeşme yapısı, uzun bir tarihî süreç içerisinde, kutsal yolun ne kadar uzun bir süre kullanılmış olduğunu ortaya koymaktadır.

I. Teras

I. teras kutsal yoldan sonraki ilk yükseltiyi oluşturmaktadır. Burada doğal kaya yükseltisinin güneyindeki kesitin kuzey kenarına, kuzey-güney yönünde, ana girişi batıda bulunan zeytinyağı işliği inşa edilmiştir. Bu işlik büyük bir ihtimalle Klâsik Dönemde burada vardı. Helenistik ve Roma İmparatorluk Dönemlerinde yenilenerek ve genişletilerek kullanılmaya devam edildi⁸. Bu

⁸ 04BS02 zeytinyağı işliği için bkz. A. A. Tırpan-B. Söğüt, "2004 Börükçü Nekropol Kazıları", 27. *Kazı Sonuçları Toplantısı-2*, 2006, 261, Res.6-8.

işliğin güney bölümünde, muhtemelen işliğin bir avlusu olarak kullanılmış olan geniş bir alan vardır (Resim: 8). Bu alanda yapılan kazıda Klâsik Döneme tarihlenen bir mezar ve toprağa gömülü bir *pithos* alt kısmı bulundu⁹.

Bu alandan sonra ise, doğu-batı yönünde yukarıda bahsedilen 1 numaralı yol geçmektedir. Yolun güney kenarındaki, 05BS04 numaralı sondaj alanı çalışmalarında, içinde fırın bulunan yapı kalıntısının kazısı yapıldı. Bu yapıda ve yapının hemen batısındaki alanda yapılan kazılarda, 05BM03 numaralı mezar ile teras düzenlemelerinde devşirme olarak kullanılmış olan zeytinyağı pres ağırlığı ele geçirilmiştir. Antik Dönemde duvara yerleştirildiği şekli ile duran bu ağırlık, üstten aşağıya doğru genişleyen, üst bölümü için büyük bir halkası bulunan, mermer bir eserdir¹⁰. Bu Börükçü kazılarında tespit edilen en büyük ağırlıktır. Ayrıca buradaki 05BM03 numaralı mezarın kapak taşı zeytinyağı pres altlığıdır. İçindeki buluntulara göre mezarın M.Ö. 500 yıllarına ait olduğu anlaşıldığından, kapak taşı olarak kullanılan pres altlığı en azından M.Ö. 6. yüzyıla ait olmalıdır. Yukarıda bahsedilen pres ağırlığı da aynı yapı ya da aynı döneme ait bir başka yapıya ait olmalıdır.

II. Teras

II. teras, alt terastan ortalama 2 m. yükseklikte başlamaktadır. Bir alt terasta olduğu gibi, doğal bir kaya yükseltisinin hemen güney kenarından başladığı için, buradaki yapılar da, I. terasın kuzey kenarındaki zeytinyağı işliği ile aynı hizadan başlamaktadır. En kuzeyde doğal terasın dibinde 3 oda vardır. Bu odaların açıldığı, muhtemelen ön bölüm olmak üzere, yapı en az 4 mekânlı olmalıdır. Bu alanın güneyinde, bir kil havuzunun sağlam olarak çıkarıldığı yapı kalıntıları devam etmektedir (Resim: 8). Yapılan çalışmalarda burada seramik diskleri de ele geçirilmiştir. Büyük bir çoğunluğunun sadece

9 Bu kist içerisine açılan bir çukura, doğu-batı yönünde yatırılıp sadece üzeri plâka taşlarla kapatılmış, içinde bulunan 5 adet Rodos sikkesine göre (Benzer sikke için bkz. O. Tekin, *Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu*, İstanbul, 2003, 51, no:269) M.Ö. 4. yy.a tarihlenen 04BM26 numaralı mezardır. İşliğin hemen yanına tek başına yapılan bu gömü, büyük bir ihtimalle, yapıldığı dönemde yakınında bulunan işliğin sahibi ya da bir yakınına ait olabilir. Düzenli bir mezar inşa edilmemiş olmakla birlikte, sikke ve seramik buluntularına göre gömü, orta gelirli birisine ait olmalıdır. İçinde herhangi bir buluntu ele geçirilmeyen *pithos* ise, bir depolama kabı olabilir.

10 Bloğun genişliği 0,75 m. yüksekliği 0,85 m. derinliği 0,29 m., halka çapı ise 0,20 metredir.

temellerinin tespit edildiği kalıntılar güneydeki yola kadar devam etmektedir. Ele geçirilen buluntular ve seramik parçalarına göre burada bir seramik atölyesinin olduğu, bu alanın Arkaik ve Klasik Dönemlerde kullanıldığı ve daha sonraki dönemlerde yapının taşları diğer yapılara taşındığı için çoğu kısımlarda temel kalıntısının bile kalmadığı anlaşılmaktadır.

Bu terasın güneydoğusunda büyük bir zeytinyağı işliği kalıntısı daha vardır¹¹. Bu işlik 1. yolun hemen güney kenarından başlamaktadır. Yolun kenarında, güney cephesinde pres mili nişinin bulunduğu büyük bir blok bulunmakta ve yapı buradan güneye doğru genişlemektedir. Alt seviyelerde ve güneye doğru devam eden alanlarda Klâsik Döneme ait yapı kalıntılarına rastlanmıştır. Yapı malzemelerinin büyük bir çoğunluğu sonraki dönemlerde alınıp tekrar kullanıldığı için, yapıların tam planının oluşturulması mümkün olmamaktadır. Ancak işliğin büyük bir yapı olarak Helenistik Dönemde kullanılmış olduğunu söylemek mümkündür.

Bu terasın devamında içinde bulunan sikke ve diğer buluntulara göre Roma İmparatoru Hadrianus Dönemine tarihlendirilen bir mezar (05BM73) tespit edilmiştir. Bu alanda Roma Dönemine tarihlenen mezar sayısının oldukça az olduğu dikkate alındığında, bu mezarın önemi bir kez daha artmaktadır. Buluntularına göre de bu mezar burada belirli bir seviyenin üzerinde ekonomik gelire sahip bir kişiye ait olmalıdır.

III. Teras

Teraslar arasında yüksek bölümlerden birisi, II ile III. teras arasında bulunmaktadır. Yükseklik farkının fazlalığına bağlı olarak bu teras belirgin bir şekilde diğer alt terastan ayrılmaktadır. III. teras ile II. teras arasındaki yükseklik farkı ise yaklaşık 2,5 m. civarındadır. Buradaki yapılar kuzey ve güneyinden geçen yolların arasını kaplamıştır. Kuzeybatı yönünden gelen 2 numaralı yol II. terasın üst bölümünden ve bu terasın başladığı kenarından geçmektedir. Bu terasta Klâsik ve Helenistik Dönemde yapılar alt teraslardaki kadar yüksek olmayan doğal kayanın güneyinden, alt bölümden başlamaktaydı. Roma Döneminde kuzeyden geçen yol kullanılmaz oldu ve yapılar kuzeye doğru

11 Tırpan-Söğüt 2005, 373.

genişletildi. Böylece yapı, bir set oluşturan doğal kayanın üzerine, yolun içine doğru genişleyen büyük bir komplekse dönüştü.

Bu terasta iki yolun arasında kalan bu yapı kompleksinde, kuzey güney yönünde uzunlamasına yerleştirilmiş odalardan oluşan, yan yana iki bölüm bulunmaktadır (Resim: 9). Bu iki bölümün odaları arasında doğu-batı yönlü, birbirlerine geçişleri sağlayan kapılar bulunmaktadır. Burada Arkaik ve Klasik Döneme ait yapı kalıntıları tespit edilmiştir. Özellikle zeytin işliğinin bulunduğu kuzeydoğu kenara yakın yerde zeminde yapılan kazılarda tespit edilen doğu-batı yönü duvar seviyesinde Klâsik Döneme ait aralarında Attika ithal seramik parçalarının da olduğu malzeme ele geçirilmiştir.

Kuzey-güney yönlü yapılar topografyaya bağlı olarak doğal kaya üzerine yerleştirildiği için yapıların başlama seviyeleri aynı hizada değildir. Batıdaki bölüm biraz daha kuzeyden başlamaktadır. Her iki bölümün en kuzeyinde doğu, kuzey ve batı yönleri duvar, güney yönü bir set ile sınırlandırılmış, zeminleri taş döşeli mekânlar vardır. Aynı şekilde taş döşeli olan doğudaki odanın kuzeyinde, iki bölümünde de ortak bir kullanım alanı olan, Helenistik Dönem yolunun ortasına zeytin ezme taşının yerleştirildiği oda bulunmaktaydı. Buradan ezilen zeytin, bu mekânın güneyinde taş döşeli yerde çuvallara doldurulduktan sonra, daha güneydeki vidalı pres yerlerinde sıkılmaktadır. Özellikle doğudaki sıkma yerinin yerleştirildiği iki blok hafif oynamış olarak yerinde durmaktadır. Bu sıkma yerinin batısında zemini tuğla döşeli bir havuz ve havuzun ortasında muhtemelen zeytinyağı fıçılarının yerleştirildiği çukurluk vardır. Batıdaki sıkma yerinde böyle bir düzenek yapılmamış olmakla birlikte, sıkma bloğu bulunmuştur. Kalıntılara göre planı aynı olan, burada da benzer bir düzeneğin varlığı kesindir. Her iki işlik güneye doğru aynı şekilde 1. yola kadar ulaşmaktadır. Bu alanda bulunan yapı grubu birlikte çalışan büyük bir atölye görünümündedir.

Bu işlik alanının güneyindeki yoldan sonra, aynı istikamette yapılar devam etmektedir. Yolun güneyinde, doğal kaya üzerine inşa edilmiş olan yapılardan biri, doğu-batı yönünde, batıda bir ön giriş ve esas odadan oluşmaktadır. Bu terasta yavaş yavaş mezarlar artmaya başlamaktadır. Mezarların bazıları yol kenarlarında etrafı duvarlarla sınırlandırılmış alan içindedir. Bazıları ise tek başlarına duvar örülerek ya da doğal kaya arasına yerleştirilmiş şekilde

(05BM29) bulunmuştur (Resim: 10). Bunlarda bize her zaman mezar yapılmadığını, bazı doğal kaya oyuklarının ya da çukurluklarının da mezar olarak kullanıldığını göstermektedir.

Bu terasın güney devamında da zeytinyağı işliklerine ait kalıntılara rastlanması, işliklerin bu alanın devamına doğru yayılmış olduğunu ortaya koymaktadır¹².

IV. Teras

Bu teras, bir alt terastan oldukça yüksek, yaklaşık 2,70 m. yüksekliğinde bir kot farkı ile ayrılan, üstteki mezar terası kadar olmamakla birlikte, yol ve etrafında yoğun olarak mezarların görülmeye başlandığı alandır. Bu teras içinde doğuya doğru eğim daha fazlalaşır. Mezarlar genellikle yol çevresinde yoğunlaşmıştır ve yoldan uzaklaşılınca azalmaktadır. Mezarların haricinde, III. terasta daralarak doğuya doğru devam eden yol ile ilgili yeni düzenlemeler bu alanda da yapılmıştır.

Batıdan gelen 1 numaralı yolun özellikle daha sonra daraltılmış hâlinin bu terasa kadar geldiği ve buradan yukarı tapınak terasına doğru devam ettiği kesindir. Kuzeybatıdan gelen geniş ve sadece rampalardan oluşan, Helenistik yolun da aynı şekilde bu terasa ulaştığı ve hatta terasın ortasına kadar geldiği kesindir. Ancak terasın doğu kenarına doğru yolun birleşme yeri tahribata uğradığı için, birleşme ile ilgili kalıntı tespit edilememiştir. Yolların devam eden güzergahlarına göre, bu terasın doğu kenarına yakın bir yerde 1. ve 2. yol birleşip buradan kuzeydoğu yöne doğru viraj yaparak en üst terastaki kutsal alanın olduğu yere devam ediyor olmalıdır (Resim: 13). Yolun devamı ile ilgili kalıntı, bir üst terasta, buradaki dönüş açısına uygun olarak bulunmuştur.

Bu terastaki Klâsik Dönem mezarları değişik yönlerinden kesilerek ve duvarları sökülerek yol düzenlemesi yapılmıştır. Yol kenarı duvarlarında mezarın duvar taşları yoğun kullanıldığı için, mezarların duvarlarının büyük bir çoğunluğu tahribata uğramıştır. Bazı mezarlar yeni yol düzenlemelerinde tahribata uğramasına rağmen, mezarların buluntularına hiç dokunulmadığı görülmüştür.

12 Tırpan-Söğüt 2005, 373.

Terastaki mezarlar tekli ve çoklu gruplar hâlinde yerleştirilmiştir. Bazılarının çevreleri basit de olsa bir duvar ile sınırlandırılmış olmasına rağmen, büyük bir çoğunluğunun çevresinde alan belirleyici herhangi bir kalıntıya rastlanmamıştır. 2004 yılında bu alanda açılan mezarların bazılarının ikili ve üçlü gruplar hâlinde küçük doğal teraslara yapıldığı tespit edilmiştir¹³.

Bu terasın güneyinde, daha önceki yıllarda tekli seyrek mezarların dışında, daha çok zeytinyağı işliklerine ait kalıntılar görülmüştü¹⁴. IV. ve V. terası çapraz kesen yoğun mezar hattı buradan kuzeye doğru devam etmektedir. Böylece kalıntılara göre atölye ve işlik gruplarının ayrı bölümlerde konuşlandırılmış olduğu anlaşılabilir ve kalıntılar bu alanın çoğunlukla zeytinyağı işliklerinin bulunduğu yer olduğunu ortaya koymaktadır.

V. Teras

IV. terastan yaklaşık 2,60 m. yükseklikte olan V. teras, kendi içerisinde, farklı döneme ait duvarlarla ayrı ayrı teraslandırılmış olan tam bir mezarlık alanıdır. Bu yoğun mezarlık alanı güneybatı yönden çapraz olarak ince bir hat hâlinde gelmekte ve bu alana ulaştığında yoğun bir mezarlık alanına dönüşmektedir (Resim:11). Bu mezarlık alanının güneyine doğudan geniş bir koridor şeklinde gelen ve her iki kenarında duvarları olan bölüm vardır. Burası mezarlık alanına güneyden gelip ve mezarlık alanına doğudan giren bir yol olabilir. Bir alt terasta sadece Klâsik Döneme ait mezarlar görülmesine rağmen, bu alanda Arkaik, Klâsik ve Helenistik Dönemlere tarihlenen mezarlar bulunmuştur. Mezarlardan bu alanın çok uzun bir zaman süreci içerisinde nekropol olarak kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle bazı duvarların tam mezarın üzerinde yükseldiği (Resim: 12) ve bazı duvarların dolgusunda mezarların bulunduğu, hatta bir bölümünün de teras yapıldıktan sonra inşa edildiği kesindir. Mezarlar örgü tekne, oygu tekne, örgü-oygu tekne, plâka tekne, kaya oyuklarına, çömlek tipinde yapılmıştır. Hatta bazı örgü tekne mezarların bölünüp küçültülerek tekrar kullanılmış olduğu tespit edilmiştir.

13 A. A. Tırpan-B. Söğüt, "2004 Börükçü Nekropol Kazıları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı-2, 2006, 258.

14 A. A. Tırpan-B. Söğüt, "Lagina ve Börükçü 2003 Yılı Çalışmaları", 26. Kazı Sonuçları Toplantısı-1, 2005, 373.

IV. ve V. teras kuzeye doğru devam ettiğinde aralarındaki kot farkı kaybolmakta ve daha kuzeyde ikisi tek bir teras olarak devam etmektedir. Bu terasların kuzeyinde, yoldan sonraki bölümde iki dokuma atölyesi (BDA 1 ve BDA 2) tespit edilip kazısı yapılmıştır¹⁵. Dokuma atölyelerinin olduğu bu alanın kazısı tam bitirilmemiş olmakla birlikte, yolun kuzeyinde kalan bölümde mezar sayıları oldukça azdır. Bu alanda sadece BDA 2 numaralı dokuma atölyesinin bir alt seviyesi olan klâsik safhada, küçük bebek mezarı büyüklüğünde, plâka tekne tipinde bir mezar tespit edilmiştir.

VI. Teras

Yapı kalıntılarının görüldüğü en üst teras burasıdır. Bu alanda kutsal alan ve çevresinde yapı kalıntıları ve çok sayıda mezar bulunmaktadır¹⁶. Bu alandaki çalışmalar hâlen devam etmektedir. Arazi taramaları en altta kutsal yol kenarından doğu yönde yukarı doğru yapıldığı için en son bu alanın kazısı yapılacaktır. Bu yılki kısa süreli çalışmada, kutsal alanın hemen batısında, kuzey-güney yönünde girişi kuzeye bakan, bir ön oda ve arkada esas odadan oluşan, *megaron* planlı bir yapı ortaya çıkarılmıştır.

Kutsal alanın kuzey yönünde de kazılar yapılmış ve burada bol miktarda mezara rastlanmıştır. Üç yetişkin birey haricindeki mezarların tamamı çocuk mezarıdır¹⁷. Dönem olarak da tamamına yakını M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllara aittir. Bu alanda kazısı yapılan mezarlardan sadece 2002 yılında bulunan *dromoslu*, iki siğ tekne *klineli* oda mezar M.Ö. 3. yüzyıla aittir.

VII. Teras

VI. terasın batısında ve kist kayadan oluşan doğal zemine genellikle doğu-batı yönünde ve girişleri batıya bakan, en az iki sırası tespit edilen hipoje tipi mezarlar yer almaktadır. Alt kesitten yan yana iki, üst kesitten birbirlerinden uzak iki hipoje tipi mezarın kazısı yapılmıştır.

15 Tırpan-Söğüt 2005, 374-375; Tırpan-Söğüt 2006, 262, Res.10-11.

16 Tırpan-Söğüt 2006, 262-263, Res.12-14.

17 Tırpan-Söğüt 2005, 379.

2.2.3 Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları

Pınar YİĞİT*

Kazı evi laboratuvarına çok parçalı, kırıklar hâlinde getirilen seramikler yapılan ön incelemeden sonra yapısal durumlarına göre tasnif edilerek üzerinde oluşan kalıntılardan temizlenmektedir. Yapıştırma işlemi saydam ve geri dönüşümlü bir yapıştırıcı kullanılarak yapılmakta ve eksik kısımlar alçı ile onarılmaktadır. Bunun için objenin sağlam olan kısmından alınan plasterin kalıp eksik kısma dikkatlice yerleştirilip desteklendikten sonra hazırlanan sıvı alçı ile doldurulmaktadır. Alçı kuruduktan sonra şekillendirilip renklendirilmektedir. Bazı pişmiş toprak eserlerde onarılan kısımlar gayet açık bir şekilde görünmesi için, beyaz olarak bırakılmaktadır.

Çok zayıf durumdaki objeler, çok asidik ve tuzlu bir ortamdan geldikleri için de yüzeylerinde fazla miktarda suda çözünemeyen tuzlar mevcuttu. Yüzeylerindeki bu tabakaların mekanik olarak temizliği tuz tabakası malzemenin kendisinden daha sert olması yüzünden, parça kaybı olabileceği gerekçesiyle yapılmamış, sadece gerekli yerlere lokal kimyasal uygulamalar yapılmıştır. Durumu çok zayıf olanlara kuru mekanik temizlik sonrasında asetonda hazırlanmış %1'lik *Paraloid B72* iç taraftan konsolidan olarak uygulanmıştır. Buradaki amacımız renk koyulaşmasını daha aza indirebilmektir. Bu objeler oldukça hassas ve kırılmandır. Bu nedenle bu eserlerin periyodik olarak kontrolleri çok önemlidir. Çünkü bu eserler doğal ve fizikî işlemlerden kolay etkilenmektedir. Belirli dönemlerdeki kontrollerde eserlerde bir değişikliğin olduğu fark edilince, tekrar aynı işlemler yapılmakta ve %2'lik bir *Paraloid B72* konsolidan uygulanmaktadır. Ancak bu ikinci uygulama eserler üzerinde renk değişimine neden olmaktadır.

Metal eserler durum incelemesi ve belgelemeden sonra, önce bisturi ve dişçi âletleriyle mekanik olarak temizlenmektedir. Mekanik temizlikleri tamamen bitirilen objeler etanol içinde hazırlanmış % 3'lük BTA çözeltisinde vakum altında stabilize edilmektedir. Daha sonra bu eserlerin çatlak ve kırıkları onarılıp asetonda hazırlanmış %3'lük *Paraloid B72* ile laklanmakta ve uygun şekilde paketlenmektedir.

* Pınar YİĞİT, Lagina Kazı Ekibi, Turgut Kasabası Yatağan-Muğla/TÜRKİYE.

Bronz objelerin hemen hemen tamamı sağlıksız durumda, kırılğan ve zayıf bir yapıda olup cüruflaşma eğilimi görölmektedir. Bu eserlerde korozyon en sonunda objenin bütününü, hiç metal özü kalmayacak şekilde korozif maddelere dönüştürecek kadar ciddi bir boyutta olmaktadır. Çünkü korozyonlar metal obje üzerinde delikler açabilmekte ve objenin iç yapısına kadar ilerleyebilmektedir. Bu durum, eserler sağlıklı bir patinaya sahip olmadıkları için, oksidasyon tahribatlarını hızlandırır ve kolaylaştırır. Bunun için periyodik olarak gözlem yapmak ve konservasyon işlemini yinelemek gerekir.

Sikkelerin çoğu küprit korozyonuyla kapılıdır. Korozyon ön ve arka yüzdeki portre ve lejanti absorbe etmiş ve görülemez duruma getirmiştir. Hemen hepsi sağlıksız bir gömü ortamından geldikleri için patinasız ve hassastır. Bu objelere de mekanik temizlik uygulanmıştır. Yoğun ve sert bronz korozyonu olan sikkeler sodyum sesqui karbonat içinde kontrollü olarak bekletilip fırçalanmış, daha sonra mekanik çalışmalara devam edilmiştir. Sikkeler stabilizasyon için etanol içinde hazırlanmış % 3'lük BTA çözeltisinde bekletilmiş ve asetonda hazırlanmış %3'lük *Paraloid B72* ile laklanmış ve uygun şekilde paketlenmiştir.

Kazıdan gelen gümüş objeler de oldukça kötü ve sağlıksız durumdadır. Fakat ölü hediyesi olarak bulunmuş gümüş sikkeler alkali ortamdan gelmelerine rağmen çok az zarar görmüştür. Mekanik temizliğin yeterli olmadığı durumlarda, etil alkol ve pudra pastası hazırlanmış, sikkeler bu macunla temizlenmiştir. Sadece birkaç tanesine kimyasal temizlik uygulanmıştır.

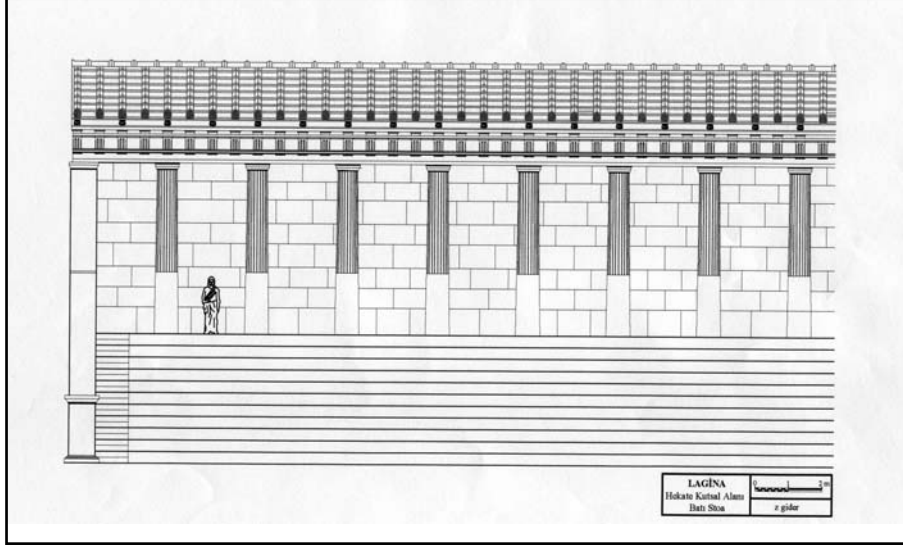
3 SONUÇ

Bu yıl da çalışmalar ağırlıklı olarak Börükçü Mevkii'nde yürütölmüştür. Arazi taramalarına geçen yıl kalındığı yerden kuzeye doğru, doğu ve batı yamacında devam edilmiştir. Geometrik Dönemden Roma Dönemine kadar atölyeler, işlikler ve mezarlar açığa çıkarılmıştır. Yıl boyunca 22 ayrı sondaj alanında çalışılmış ve ayrıca toplam 127 mezar açılmıştır. Bu yıl açılan mezarların çoğunluğu, Arkaik ve Klâsik Döneme tarihlenmektedir. Ayrıca az da olsa, Hellenistik ve Roma Dönemine ait gömüler de tespit edilmiştir. Mezarlar örgü tekne, oygü tekne, örgü-oygü tekne, plâka tekne, doğrudan toprak içerisine, kaya oyuklarına, *pithos*, urna, çömlek, hipoje tipinde ve *dromoslu* anıt mezar olarak yapılmışlardır.

Batı yamacında iki mezar ve tekli yapılar tespit edilmiştir. En üst terasta su yapılarına ait olduğu düşünölen kalıntılar bulunmuştur. Alt teraslarda ve kutsal yol kenarında ise devşirme malzemelerden inşa edilmiş Osmanlı Dönemi yapılarının kazısı yapılmıştır.

Doğu yamacında, güney bölümde, kutsal yoldan itibaren en üste kadar VII ayrı terasın varlığı tespit edilmiştir. Kutsal yol kenarında bulunan Arkaik Dönem çeşmesi bu yolun oldukça eski olduğunu doğrulamaktadır. En alt terastan üst terasa doğru farklı yapı kalıntıları yerleştirilmiştir. Bunlar atölye, işlik ve mezarlar için kullanılmıştır. Yapılar doğal bir eğimin terasa dönüştürölmesi sonucunda, oluşan alanlara yerleştirilmiştir. Terasların bazılarında sadece mezarlara rastlanmıştır. Bu eğimli alanda hem basamaklı, hem de eğimli bir rampa şeklinde yollar bulunmuştur. Börükçü'de kazısı yapılan alanlar tam bir mezarlık, sanayi ve üretim alanı görünümündedir. Burada belirli meslek grupları, belirli alanlara toplanmışlardır. Bugüne kadar kazılan en yoğun kalıntı zeytinyağı işliklerine aittir.

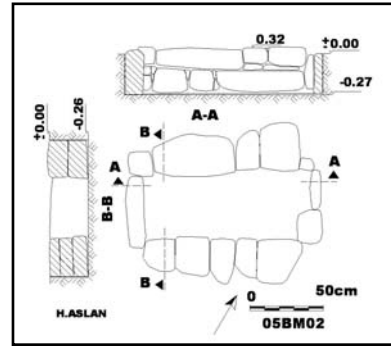
Kazı evinde yapılan çizim çalışmalarının dışında, pişmiş toprak, organik, cam ve metal buluntular restorasyon ve konservasyon ilkelerine uygun olarak temizlenmiş ve koruma altına alınmıştır. Laboratuvar çalışmaları tamamlanan eserler, yıl sonunda Muğla Müzesi'ne teslim edilmiştir.

Resim 1: Lagina Hekate Kutsal Alanı Batı Stoa cephe görünüşü

Resim 2: 05BM02 numaralı mezarın kapak açıldığı zamanki durumu

Resim 3: 05BM02 numaralı mezarın plan ve kesitleri

Resim 4: 05BS01 numaralı sondajda bulunan su yapısı kalıntısı

Resim 5: 05BS03 numaralı sondaj kazısında bulunan yapı

Resim 6: 1. yol ve basamaklar

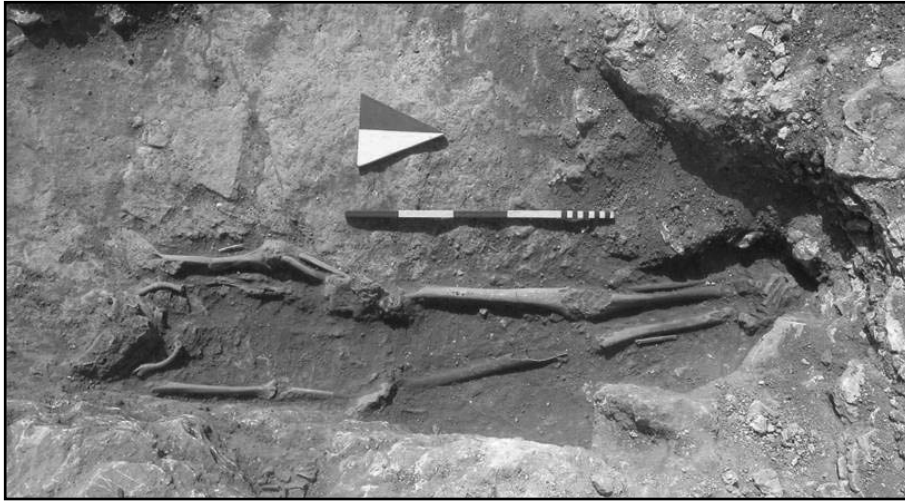
Resim 7: 1. yol kenarındaki mezarlık alanları

Resim 8: I. ve II. terasların güneydoğudan görünümü

Resim 9: III. terasın kuzeybatıdan görünümü

Resim 10: Kaya arasındaki boşluğa yerleştirilen 05BM29 numaralı mezar

Resim 11: V. terasta bulunan mezarlar ve duvarlar

Resim 12: V. terasta üzerine duvarın inşa edildiği mezarlardan örnekler

Resim 13: 1. ve 2. yolun V. terastaki devamı

Resim 14: Doğu yamacında çalışma yapılan alanda yerleşim planı

Resim 15: Doğu yamacında çalışma yapılan alanın batıdan görünümü